

Nooit te klein om groot te denken

ILSE DAEMS

PAULIEN HILBRINK

**Nooit te
klein om
groot
te
denken**

Filosoferen met kinderen

Boom

Inhoud

Welkom in het denkparadijs! – Pieter Mostert 8

1. Wat is filosoferen? 10

Column: *Spelen met denken* 18

2. Hoe leer je het en hoe gebruik je dit boek? 22

2.1 Hoe leer je het? 24

2.2 Hoe gebruik je dit boek? 28

3. Wat is bij filosoferen anders dan anders? 34

3.1 Inleiding én samenvatting van dit hoofdstuk 36

3.2 Een vraag is een uitnodiging tot gesprek 38

3.3 Kinderen zijn volstrekt gelijkwaardige gesprekspartners 42

Interview: *De gespreksleider doet mee* 46

3.4 Andere ideeën verkennen en leren (her)kennen 50

4. Hoe doe je het? 54

4.1 Filosoferen als de gelegenheid zich voordoet 56

4.2 Filosoferen met een bepaald thema als opdracht 62

4.3 Filosoferen als de groep er geen zin in heeft 66

4.4 Humor als onmisbaar ingrediënt 70

Column: *Een steen in de kikkerpoel. Filosoferen en levensbeschouwing* 74

4.5 Argumenteren kan je leren	78
4.6 Filosoferen is niet alleen praten maar ook en vooral doen	84
4.7 Filosoferen over 'moeilijke' onderwerpen	90

Boekbespreking: <i>Bijzonder bruikbaar boek. De eend, de dood en de tulp</i>	98
Q&A: <i>Wat als het fout gaat en andere worstelingen?</i>	100

5. Hoe kan filosofie je helpen om te filosoferen? 106

5.1 De vraag van één miljoen en de filosofische domeinen	108
5.2 Esthetica: maak een zo lelijk mogelijke tekening	110
5.3 Kennisleer: is een kapotte vaas nog een vaas?	116
5.4 Ecologie: dieren zijn betere mensen	124
5.5 Taalfilosofie: kan je te klein zijn voor een woord?	132
5.6 Ethiek: eigendom of gebruiksrecht	140
5.7 Ontologie en metafysica: hondstrouw	150
5.8 Antropologie: het enige dier dat de aarde om zeep helpt	160

6. Welke denkgereedschappen stop je in je toolkit? 170

6.1 Wat zijn denkgereedschappen?	172
6.2 Het kompas van Pieter Mostert	174
6.3 Twijfelgevallen	180
6.4 Tegenvoorbeelden	184
6.5 Gedachte-experimenten	188
6.6 Aannames	194
6.7 Cocktail van drie denkgereedschappen	198

Nawoord Paulien	202
Nawoord Ilse	204
Dank aan	206

Oefenen

Oefenen betekent dat je fouten kan maken en zelfs mag mislukken. Voor filosoferen geldt wat Samuel Beckett ook al wist: *‘Ever tried? Ever failed? No matter. Try again. Fail again. Fail better.’*

Bij filosoferen doet het er niet toe of je het (juiste) antwoord vindt of niet. Soms is dat antwoord er trouwens niet eens. Het enige wat telt is dat je oprecht (onder)zoekt of er antwoorden zouden kunnen zijn en zo ja welke.

Denken

Zoals atletiek een sport is met verschillende disciplines – discuswerpen, hardlopen, hink-stap-springen, kogelstoten, enzovoort –, zo bestaan er ook verschillende vormen van denken: analyseren, argumenteren, tegenspreken en weerleggen, twijfelen. Twijfelen is een discipline die de filosofie extra omarmt en koestert. Juist omdat ze verschillende denkpijlers verkent en daardoor dikwijls nieuwe mogelijkheden opent. Het gaat bij filosoferen niet zozeer om ‘weten’, wel om de vaardigheid van het denken zelf. Het is zoals Annelies Beck schrijft: *‘Denken en weten zijn familie van elkaar maar het zijn geen vrienden.’*

:: WERKVORM :: interview van een bloemkool

(Met dank Berrie Heesen.)

Breng een biobloemkool mee.

Leg die goed in het zicht van de kinderen.

Laat hen aan die bloemkool alles vragen wat ze altijd over haar hebben willen weten maar nooit eerder durfden te vragen.

Er is maar één regel: ze mogen uitsluitend vragen stellen.

Een greep uit de vragen die kinderen stelden aan de bloemkool:

- Ben jij familie van de broccoli?
- Is een broccoli een zieke bloemkool of is een bloemkool een

3.2 EEN VRAAG IS EEN UITNODIGING TOT GESPREK

Aanleiding en voorgeschiedenis van dit gespreksfragment

Het is winter. De school is uit. De meeste kinderen staan al op de speelplaats hun mama of papa op te wachten. Ik wil het klaslokaal verlaten en het licht uitdoen als ik plots een klein kinderhandje aan mijn broekspijp voel trekken.

‘Waar gaat het licht eigenlijk naartoe als je het uitdoet?’

Mijn eerste reactie is er een van lichte paniek.

Oei, denk ik. Ik weet weinig of niks van elektriciteit. Op deze vraag kan ik geen antwoord geven. Ik zal het moeten opzoeken of navragen.

Maar Tarek denkt hardop verder: ‘Ik vind het raar. Het licht is weg, want je ziet het niet meer en toch is het er nog, want je moet maar op het knopje duwen en het is er terug.’

Ik: ‘Dat vind ik een goeie vraag, Tarek: kan iets er tegelijk zijn en niet zijn? Zullen we die bewaren en volgende keer met de ganse klas onderzoeken en bespreken?’

Tarek knikt.

En zo gezegd, zo gedaan.

Het gesprek

Ik: Wat denken jullie: kan iets er tegelijk zijn en niet zijn?

Rozemie [brult]: Neeeeeeee. Als iets weg is, is het weg!

Ansgar: Dat is niet waar. Soms is iets weg omdat ik niet meer weet waar het ligt, maar als ik het terugvind dan is het er terug.

Nienke: Dat is niet weg zijn. Jouw hoofd is het kwijt maar het ding is niet weg. Want als het weg was, zou jij het niet kunnen terugvinden.

Ansgar: Dat is waar.

Felix: Ik denk dat iets er tegelijk kan zijn en niet zijn. Mijn oma is dood dus die is er niet meer. Maar toch ook nog wel omdat wij dikwijls aan haar moeten denken. In ons hoofd is ze er nog.

Tarek: In jouw hoofd wel maar niet in het echt. Jouw oma begint niet terug te leven omdat je aan haar denkt.

